

зивање умјешније саопштавао, правећи литературу која се из душка чита. Неко је опет то чинио са мање знања и спретности, али не и са мање занимљивости. Једностајно зато што су интимни записи увијек најбоља литература.

Када се све ово има у виду, тешко је стављати примједбе и када би било разлога за њих. У случају књиге Пета пролетерска, оне су заиста сведене на минимум. Утисак је да ова књига спада међу најбоље монографије о пролетерским бригадама, јер пред-

ставља истински доживљај виђења догађаја и ликова, човјекове одговорности пред народом, његовом историјом и будућношћу.

Књига Пета пролетерска снажно одсликава ову бригаду као пркос и понос, као симбол слободе и храбрости. Зато је пуним срцем препоручујемо јавности, увјерени да ће она ионако брзо и лако наћи прави пут до бројних читалаца из редова свих узраста.

Др Зоран Лакић

Caspar Heer, TERRITORIALENTWICKLUNG UND GRENZFRAGEN VON MONTENEGRO IN DER ZEIT SEINER STAATSWERDUNG (1830—1887)

Peter Lang, Bern 1981, str. 280 Frankfurt am Main, Las Vegas

У едицији „Дух и дјело времена“ Историјског семинара Циришког универзитета, појавила се дисертација млађег научника Каспара Хера „Територијални развој и гранично питање Црне Горе у периоду њеног државног развоја (1830—1887)“.

Овај веома интересантан, научно ваљан и изузетно прегледан рад резултат је дугих и упорних научних истраживања, коришћења богате литературе и још обимније непознате и објављене грађе. Са савјесношћу која се књигом доказује и познавањем које импонује, Хер је користио малтене сву објављену грађу, бројне књиге и чланке на свим свјетским језицима, и подробно изучио издања на српскохрватском језику која се односе на предмет његовог рада. Као савјестан научник, аутор је зналачки консултовао архивску грађу, прије свега онају коју се чува у архивима у Бечу, понајвише у богатим фондовима Дворског и државног архива и Ратног архива.

Хер је указао да је Црна Гора у вријеме двовјековне припадности Отоманском царству, захваљујући турској административној управи и извјесној аутономији, очувала државни континуитет Горње Зете и да је тај територијални континуитет тако постао важан фактор просторног развоја и ши-

рења модерне црногорске државе. А та држава се стварала и територијално ширила у знаку анти-турске борбе, коју је карактерисала упорна акција за повратак плоднијег земљишта које су држали османски феудалци, природне тежње Црногораца за излазак на Јадранско море и добијање градова под турском влашћу, како би се саздали неопходни услови за укупан друштвено-економски развој модерне црногорске државе и јачање њеног политичког значаја.

Аутор је добро учио и изнио разлоге који су довели до одређивања праваца територијалног ширења црногорске државе. Како је црногорски приморски дио припадао прво Венецији а касније Аустрији, она је постала економски зависна од тих држава, па није имала снаге да своје територијалне претензије усмјери у том правцу. Тачно су изложени сви услови и разлози онаквог територијалног ширења Црне Горе, које је било и природно и неминовно, нарочито од краја XVIII вијека, када се, у процесу ослободилачке борбе, црногорска држава постепено шири на Брда, односно једино у правцу крајева под турском влашћу.

Како је процес државног развојка наметнуо потребу тачнијег

дефинисања црногорске територије, прво њено одређивање извршено је управо према аустријској провинцији Далмацији (1838—1841), што је Хер опширније изложио. Он је, затим, изнио напоре владе Петра II Петровића Његоша да регулише гранична питања према Херцеговини и улогу Мојсија Зечевића да се Црној Гори прикључе Васојевићи и тежњу црногорског владике да се то постигне и са Кучима.

Највећи дио ове књиге обрађује период од доласка на власт књаза Данила (1851, управо онај у којему се актуелизовало питање неминовног територијалног ширења Црне Горе као императива њеног државног развоја. Аутор је при томе широко захватио основне компоненте и услове ширења Црне Горе, добро повезујући њену спољну политику са националноослободилачким покретом у сусједним крајевима који су тежили да се прикључе црногорској држави и тако је територијално прошире. Доста подробно је обрађено прво црногорско-турско разграничење (1858—1860) и појам „црногорска граница“ и указано да је то у мноме зависило од интереса великих сила.

Изложени су и сви гранични спорови према Турској, рад бројних комисија које су рјешавале погранична питања у вријеме мира (1826—1876).

Нарочито детаљно је обрађено ширење Црне Горе у вријеме велике источне кризе (1875—1878). Изнесене су многе међународне околности и мијешање великих сила које је довело до поновног међународног рјешавања црногорске државне територије. Утицај великих сила, првенствено Аустро-Угарске, битно је допринио онаквом одређивању и омеђавању црногорске државне територије и скретању њеног правца територијалног ширења према истоку и не према природном правцу — Херцеговини.

Обрађене су бројне компликације око практичног спровођења разграничења између Црне Горе и Турске управо све до 1887. године. Нарочито у овом дијелу искоришћена је богата архивска грађа, првенствено аустријска.

Поред пописа литературе и извора, регистра лица и географских имена, резимеа на српскохрватском језику, ова књига садржи и девет карата Црне Горе.

И поред неких ситнијих пропуста и омашки, књига Каспара Хера вриједан је допринос изучавању црногорске прошлости, поред осталог и зато што се у њој Црна Гора сагледава очима једног страног научника.

Др Радоман Јовановић

Др Ђорђе Микић: АУСТРО-УГАРСКА И МЛАДОТУРЦИ 1908—1912

У издању Института за историју у Бањалуци

У издању Института за историју у Бањалуци појавила се 1983. године књига АУСТРО-УГАРСКА И МЛАДОТУРЦИ 1908—1912, чији је аутор др Ђорђе Микић, афирмисани историчар и одлични познавалац прилика на Балкану у XIX и почетком XX века. Књига је писана на основу богате грађе (аустријске, немачке, италијанске, енглеске, турске и наше — писани и објављивани извори, мемоари, штампа), научно елаборирана, писана лепим стилем и методолошки приступачна. Њоме је обрађен један врло знача-

јан период у историји југословенских народа о коме до сада нисмо имали написане целине.

Књига има четири главе: Младотурске револуције и Аустро-Угарска; Хабсбуршка монархија и младотурци у анексионој кризи (1908—1912); Побољшање односа између младотурака и Аустро-Угарске од анексионе кризе до триполитанског рата; Слабење германофилства у Турској и односи између Аустро-Угарске и младотурске у време италијанско-турског рата у Триполису, а затим предговор, закључак и резиме на